

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

©2018 КОВАЛЕНКО С. О., БОЄВА А. Л.

УДК 336.146

Коваленко С. О., Боєва А. Л. Напрями підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів

Метою статті є дослідження дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів країни з метою викладення основних висновків щодо напрямів підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів. Проаналізовано сучасний стан доходів та видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів за 2012–2016 рр., виявлено ключові фактори прогнозних даних на 2018–2020 рр. Обґрунтовано необхідність бюджетного реформування задля підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації та розроблено напрями підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів. Виділено основні шляхи підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів. Перший критерій характеризується вдосконаленням процесу формування доходів місцевих бюджетів. Другий критерій приділяє увагу напрямам покращення здійснення видатків місцевих бюджетів. До основних напрямів децентралізації на 2018–2020 рр. належать збільшення обсягу ресурсу місцевих бюджетів та підвищення податкоспроможності місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, ефективне виконання місцевих бюджетів, децентралізація, органи місцевого самоврядування.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 20.

Коваленко Світлана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри державних фінансів, Харківський інститут фінансів Київського національного торговельно-економічного університету (пров. Плетньовський, 5, Харків, 61003, Україна)

E-mail: svetalexkov@gmail.com

Боєва Анастасія Леонідівна – магістрант, Харківський інститут фінансів Київського національного торговельно-економічного університету (пров. Плетньовський, 5, Харків, 61003, Україна)

E-mail: boieva.anastasii@gmail.com

УДК 336.146

UDC 336.146

Коваленко С. А., Боєва А. Л. Направления повышения эффективности выполнения местных бюджетов

Целью статьи является исследование доходной и расходной частей местных бюджетов страны с целью изложения основных выводов о направлениях повышения эффективности исполнения местных бюджетов. Проанализировано современное состояние доходов и расходов сводного, государственного и местных бюджетов за 2012–2016 гг., выявлены ключевые факторы прогнозных данных на 2018–2020 гг. Обоснована актуальность бюджетного реформирования для повышения эффективности выполнения местных бюджетов в условиях бюджетной децентрализации, а также разработаны пути повышения эффективности выполнения местных бюджетов. Выделены основные пути повышения эффективности исполнения местных бюджетов. Первый критерий характеризуется совершенствованием процесса формирования доходов местных бюджетов. Второй критерий уделяет внимание направлениям улучшения осуществления расходов местных бюджетов. К основным направлениям децентрализации на 2018–2020 гг. относятся увеличение объема ресурса местных бюджетов и повышение налогооблагаемости местных бюджетов.

Ключевые слова: местные бюджеты, эффективное выполнение местных бюджетов, децентрализация, органы местного самоуправления.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 20.

Коваленко Светлана Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры государственных финансов, Харьковский институт финансов Киевского национально-торгово-экономического университета (пер. Плетневский, 5, Харьков, 61003, Украина)

E-mail: svetalexkov@gmail.com

Боєва Анастасія Леонідівна – магістрант, Харьковский институт финансов Киевского национально-торгово-экономического университета (пер. Плетневский, 5, Харьков, 61003, Украина)

E-mail: boieva.anastasii@gmail.com

Kovalenko S. O., Boieva A. L. The Ways to Improve Performance of Local Budgets

The article is aimed at researching the income and expenditure of the country's local budgets with a view to presenting the main conclusions on the ways to improve performance of local budgets. The authors analyze the current status of revenues and expenditures of the consolidated, State, and local budgets for 2012–2016, identifying the key factors of the forecast data for 2018–2020. The urgency of the budget reform to improve the efficiency of local budgets in the context of budgetary decentralization, as well as the ways to improve the efficiency of local budgets, have been substantiated. The main ways of improving the performance of local budgets are allocated. The first criterion is characterized by improvement of the process of income generation in terms of local budgets. The second criterion focuses on ways to improve the implementation of local budget expenditures. The main directions of decentralization for 2018–2020 include the increasing of local budget resources and increasing the taxability of local budgets.

Keywords: local budgets, efficient implementation of local budgets, decentralization, local self-government bodies.

Fig.: 1. **Tbl.:** 3. **Bibl.:** 20.

Kovalenko Svitlana O. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Public Finance, Kharkiv Institute of Finance of the Kyiv National University of Trade and Economics (5 Pletnovskiy Lane, Kharkiv, 61003, Ukraine)

E-mail: svetalexkov@gmail.com

Boieva Anastasiia L. – Graduate Student, Kharkiv Institute of Finance of the Kyiv National University of Trade and Economics (5 Pletnovskiy Lane, Kharkiv, 61003, Ukraine)

E-mail: boieva.anastasii@gmail.com

В умовах бюджетної трансформації необхідно забезпечити ефективне виконання місцевих бюджетів з метою подальшої бюджетної децентралізації, що впливає на врегулювання відносин у сфері управління державою.

У сучасних умовах бюджетного реформування в Україні особливо актуальним є підвищення ефектив-

ності виконання місцевих бюджетів за допомогою результативної діяльності місцевих фінансових органів та органів місцевого самоврядування, що здійснюють певну сукупність дій задля виконання цілей і завдань бюджетної політики. Розробка ефективного використання місцевих бюджетів передбачає досягнення кінцевої мети в рамках підвищення розвитку

економічного потенціалу регіону та країни в цілому. Перш за все, увагу слід приділити оптимальному розподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи, а також збалансованості бюджетів.

Метою статті є розкриття особливостей, динаміки виконання місцевих бюджетів у сучасних умовах бюджетного реформування в Україні та визначення напрямів підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів.

Проблеми виконання місцевих бюджетів розглянуто у працях вітчизняних учених, які приділяють особливу увагу питанням ефективного управління місцевими фінансами, фінансово-економічному забезпеченню функціонування місцевого самоврядування, оцінці факторів, що впливають на стан рівноваги витрат і доходів місцевих бюджетів. Зокрема, це праці таких вчених, як Г. Сукрушева [19], М. Латинін [12], І. Лютий [13], Ю. Радіонов [17], Н. Позняковська [16], О. Бабінова [3], І. Запатріна [9], Т. Мигович [14]. Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних учених, що розкривають сутність дії бюджетного процесу, моделювання попиту та пропозиції на ринку суспільних благ, а також розробки ринкового соціалізму та економіки добробуту, можна виділити праці Дж. Б'юкенена [4], А. Вагнера [6], Дж. М. Кейнса [11], П. Самуельсона [18].

Однак у сучасних умовах фінансової децентралізації більш ґрунтовного дослідження потребує проблема виконання місцевих бюджетів та пошук шляхів підвищення їх ефективності з елементами прогнозування показників фінансового стану місцевого бюджету.

Сьогодні процес виконання бюджетів є основною бюджетної політики держави та показником вмілого управління бюджетними ресурсами. Ефективне використання важелів бюджетної політики забезпечує соціально-економічний розвиток окремих територіально-адміністративних одиниць та держави в цілому. Пріоритетними шляхами здійснення бюджетної політики є досягнення збалансованості державного бюджету в середньостроковій перспективі, послідовність здійснення напрямів впливу

державних органів влади та місцевого самоврядування на бюджетні відносини та заздалегідь обумовлений план розподілу фінансових ресурсів. Детальний опис поточної та майбутньої перспектив відображено у проекті постанови про «Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки». В основу покладено безліч факторів стимулювання бюджетної політики, зокрема продовження децентралізації та зміцнення місцевих бюджетів. Зазначеним проектом передбачається зростання економіки України на 4%, уповільнення інфляційних процесів до рівня 5%, зниження дефіциту бюджету до 2% та державного боргу до 55% ВВП. До основних напрямів децентралізації планом на 2018–2020 рр. належать збільшення обсягу ресурсу місцевих бюджетів та підвищення податко-спроможності місцевих бюджетів (табл. 1) [10].

Загальною метою створення таких проектів є інтеграція України та ЄС шляхом поглиблення торговельно-економічних взаємовідносин. Ще одним прикладом залучення ресурсів для розвитку своїх територій є Спільна операційна програма «Україна – Румунія 2014–2020». Програми транскордонного співробітництва зможуть дати поштовх у здійсненні проектів в таких сферах, як освіта, культура, збереження спадщини, безпека та цивільний захист населення. Такого роду співпраця допоможе об'єднаним територіальним громадам залучити додаткові позабюджетні ресурси у співпраці з громадами сусідніх країн і впровадити практику місцевого самоврядування з країн Європи.

Здійснення цільових проектів і програм міжнародного значення залежить від організаційно-правових засад функціонування елементів бюджетної системи. Досягнення цього можливо через здійснення бюджетної та регуляторної політики. Остання базується на недопущенні прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшенні втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання та усуненні перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами країни [1].

Таблиця 1

Основні напрямки бюджетної політики на 2018–2020 рр. у рамках децентралізації

Рік	Ключові фактори	
	Фінансовий ресурс місцевих бюджетів	Прогнозний обсяг доходів місцевих бюджетів
2018	499 млрд грн (зростання проти 2017 р., збільшення на 69 млрд грн, загалом +16%)	248 млрд грн (темп зростання до 2017 р., збільшення на 65 млрд грн, загалом 135%)
2019	520 млрд грн (зростання проти 2018 р., збільшення на 21 млрд грн, загалом +4%)	270 млрд грн (темп зростання до 2018 р., збільшення на 22 млрд грн, загалом 109%)
2020	533 млрд грн (зростання проти 2019 р., збільшення на 13 млрд грн, загалом +3%)	284 млрд грн (темп зростання до 2019 р., збільшення на 14 млрд грн, загалом 105%)

Джерело: складено за [10].

Регуляторна політика є напрямом збалансування впливу державної політики на вдосконалення правового регулювання господарських відносин за принципами доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки [1]. Ці принципи забезпечують безпосередній розвиток місцевої та регіональної демократії, що також є частиною євроінтеграційного курсу. Для запобігання неефективному розвитку органів місцевого самоврядування необхідно проводити передачу повноважень та фінансових ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування. Така модель представляє собою механізм децентралізації. Основою для прийняття такого роду рішень та координації дій є Європейська хартія місцевого самоврядування.

Основні положення про фінансові ресурси органів місцевого самоврядування зводяться до такого:

1) органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень;

2) обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає повноваженням, передбаченим конституцією або законом;

3) принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони можуть встановлювати відповідно до своїх повноважень;

4) фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають достатньо диверсифікований і гнучкий характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань;

5) захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування та фінансового тягаря, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не повинні звужувати свободу дій органів місцевого самоврядування в межах власної відповідальності;

6) з органами місцевого самоврядування повинні належним чином проводитися консультації про порядок передачі їм перерозподілених ресурсів;

7) у міру можливості, дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування проводити свою політику в межах власної компетенції;

8) для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу органи місцевого самоврядування мають доступ до національного ринку капіталу в межах закону [8].

Базою для регуляторної політики держави є закони. Таким чином, закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України впровадили першочергові законодавчі ініціативи. Завдяки цим змінам місцеві бюджети зросли на 123,4 млрд грн: з 68,6 млрд грн у 2014 р. до 192 млрд грн у 2017 р. Частка місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України постійно зростає і на кінець 2017 р. наблизилася до 50% (у 2015 р. – 45,6%) [7].

Варто також відмітити прийнятий Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», що дав змогу почати формувати спроможний базовий рівень місцевого самоврядування. Станом на початок квітня 2018 р. створено вже 728 об'єднаних територіальних громад (ОТГ). До складу цих ОТГ увійшли 3378 колишніх місцевих рад. Зараз в ОТГ проживає 6,3 млн мешканців. Такі темпи міжмуніципальної консолідації міжнародні експерти називають дуже високими. Закон також запровадив інститут старост в ОТГ, які представляють інтереси сільських мешканців у раді громади. Сьогодні обрано вже 640 старост, ще більше 1,8 тисяч осіб виконують обов'язки старост [7].

Крім того, Закон України «Про співробітництво територіальних громад» створив механізм вирішення спільних проблем громад, таких як утилізація та переробка сміття, розвиток спільної інфраструктури тощо, яким скористалися 726 громад. Таким чином, на початок квітня 2018 р. реалізується вже 171 договір про співробітництво [7].

Відповідно до Закону «Про засади державної регіональної політики» державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад за час реформи зросла у 39 разів: з 0,5 млрд грн у 2014 р. до 19,37 млрд грн у 2018 р. Двадцять одна область прийняла рішення про створення Агенції регіонального розвитку, в усіх областях працюють Центри розвитку місцевого самоврядування, які в тому числі допомагають місцевій владі втілювати регіональні стратегії [7].

Також 92 міста отримали нові містобудівні повноваження, у тому числі – 10 ОТГ відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» [7].

Аналізуючи ефективність виконання бюджетів, варто брати до уваги багатогранність терміну ефективність. Цей термін, на думку Радіонова Ю. Д., слід визначати за допомогою таких елементів, як продуктивність, результативність та економічність. Продуктивність – це співвідношення між результатами (випуском продукції, наданням послуг, виконанням ро-

біт) і використаними ресурсами (фінансовими, матеріальними, трудовими). Результативність – це ступінь відповідності фактичних результатів запланованим. Економність – це досягнення прогнозованих цілей за найменшого обсягу коштів або одержання значно кращого результату за той самий обсяг коштів. Таким чином, ефективність як економічну категорію слід розглядати і відповідно досліджувати: окремо в розрізі кожного економічного напрямку і комплексно – оцінюючи вплив результатів чи всіх здобутих ефектів на соціально-економічний розвиток і поліпшення умов життя населення. Саме тому необхідно оцінювати ефективність державного бюджету окремо в розрізі місцевого бюджету [17, с. 78].

Ми підтримуємо думку Бабінової О. О. щодо необхідності впровадження критеріїв оцінки ефективності діяльності органів влади всіх рівнів, перш за все – органів місцевого самоврядування, адже вони представляють собою органи влади, які найбільше наближені до населення.

На сьогодні впровадження критеріїв оцінки та їх використання на кожному етапі розробки та прийняття управлінських рішень знаходиться ще на стадії розробки. Головною причиною такого стану є відсутність комплексних досліджень зазначеного питання та певного набору критеріїв оцінки якості послуг, що надаються населенню місцевою владою. У цілому, критерії оцінки:

- ✦ сприяють кращій оцінці щодо продуктивності та ефективності діяльності органів влади;
- ✦ надають інформацію, яку органи влади можуть використовувати при прийнятті управлінських рішень для поліпшення якості їх діяльності;
- ✦ підвищують відповідальність органів влади перед населенням;
- ✦ покращують контроль за поточним виконанням і плануванням на майбутнє з більшою точністю та гнучкістю;

- ✦ забезпечують оцінку результатів діяльності, що сприяє використанню у майбутньому найбільш успішних варіантів.

Переваги критеріїв оцінки результативності діяльності:

- ✦ підвищення відповідальності органів влади;
- ✦ широке поле для інновацій;
- ✦ ефективність витрат;
- ✦ поліпшення якості діяльності;
- ✦ зосередження уваги на майбутніх результатах;
- ✦ прозорість діяльності влади [3, с. 73–75].

Однак ефективне функціонування системи органів місцевого самоврядування неможливе без раціонального управління коштами місцевих бюджетів. За результатами аналізу такого критерію, як показник зростання місцевих бюджетів (табл. 2) було виявлено, що частка власних доходів місцевих бюджетів поступово зростала, починаючи з 2015 р.: збільшення на 1,1% у 2016 р. проти 2015 р. було найвищим, збільшення на 0,5% у 2017 р. порівняно з 2016 р. і збільшення на 0,4% прогнозного показника у 2018 р. проти 2017 р., що має відмітку 7,1%. Власні доходи місцевих бюджетів також збільшувалися порівняно з попередніми роками: так, у 2018 р. прогнозний показник складає 231 млрд грн, що являє собою динаміку збільшення на 20%, або на 38,3 млрд грн. Частка місцевих бюджетів (з трансфертами) у Зведеному бюджеті України має прогнозу відмітку 51,5% у 2018 р., що є зростаючою. Частка місцевих податків та зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд) є зростаючою. Таким чином, у 2018 р. очікується зростання на 2,7% [15].

Виконання власних доходів місцевих бюджетів має позитивні зрушення та показує динаміку зростання у 2018 р. на 26,3%, або на 3,2 млрд грн. по Україні в цілому. У 2018 р. з позиції ОТГ відмічається динаміка зростання на 59,5%, або на 0,5 млрд грн (рис. 1) [15].

Наступним критерієм для оцінки ефективності виконання місцевих бюджетів є показники доходів

Таблиця 2

Аналіз показників зростання місцевих бюджетів за 2014–2018 рр.

Показник	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018 (прогноз)
Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП, %	5,1	5,1	6,2	6,7	7,1
Власні доходи місцевих бюджетів, млрд грн	68,6	98,2	146,6	192,7	231
Частка місцевих бюджетів (з трансфертами) у Зведеному бюджеті України, %	x	45,6	47,5	51,2	51,5
Частка місцевих податків та зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд), %	0,7	26,6	28,8	27,3	30,0

Джерело: складено за [15].

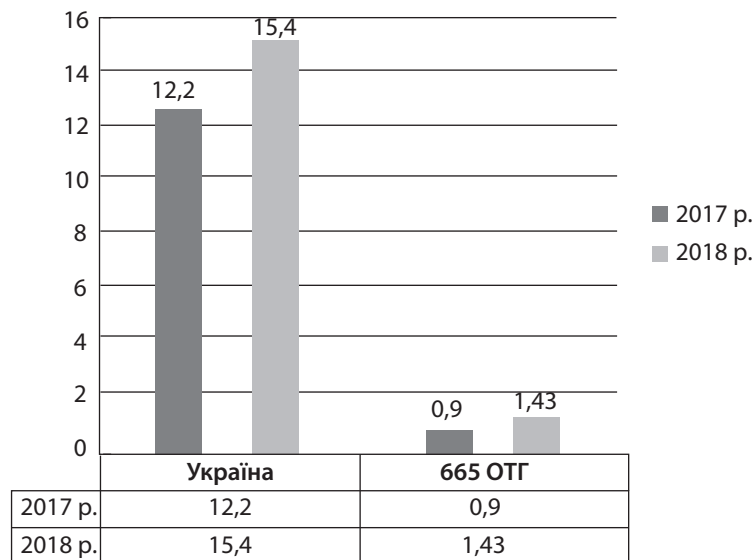

Рис. 1. Виконання власних доходів за січень 2018 р. порівняно із січнем 2017 р., млрд грн [15]

та видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів України, а саме, їх динаміка у 2012–2016 рр. (табл. 3), що показує позитивний рівень володіння та розподілу ресурсів задля виконання оптимального плану держави. Зміцнення фінансової незалежності місцевих бюджетів неможливо без реформування бюджетної системи шляхом застосування наявних можливостей збільшення доходів місцевих бюджетів при економії бюджетних коштів.

У 2016 р. порівняно з 2015 р.: доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) мають найбільший темп приросту на рівні 41,6%, або 50,1 млрд грн; на другому місці з позитивною динамікою знаходяться доходи зведеного бюджету з приростом на 20%, або 130,7 млрд грн; доходи державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів) мають приріст на рівні 15,2%, або 80,6 млрд грн, що загалом відображає зростання дохідної частини зведеного, державного та місцевих бюджетів [5, с. 31].

Виконання планів видатків у 2016 р. мають всі види бюджетів на високому рівні, окрім спеціальних фондів, що відображається в такому співвідношенні фактичної кількості видатків до планової в розмірах: зведений бюджет – 75,6%, державний – 69,3% та місцеві бюджети – 69,2% [5, с. 51].

Слід зазначити, що виконання доходів Зведеного бюджету України за січень – жовтень 2017 р. склало 824,2 млрд грн, що більше аналогічного показника попереднього року на 229,3 млрд грн, або на 38,5%. Натомість видатки Зведеного бюджету України за січень – жовтень 2017 р. становили 792,9 млрд грн, що на 171,8 млрд грн, або на 27,6%, більше за відповідний показник 2016 р. За жовтень 2017 р. видатки склали 93,3 млрд грн, що на 28,8 млрд грн, або на 44,6%, перевищує показник жовтня 2016 р.

До Державного бюджету України за вказаний період надійшло 642,4 млрд грн, що на 182,2 млрд грн, або на 39,6%, перевищує аналогічний показник попереднього року. Річний план виконано на 83,4%. Видатки Державного бюджету України за січень – жовтень 2017 р. виконано в сумі 646,2 млрд грн, що на 122,9 млрд грн, або на 23,5%, більше показника минулого року. У жовтні 2017 р. видатки становили 75,2 млрд грн, це на 42,9% перевищує показник жовтня 2016 р.

Загальний обсяг надходжень до місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) за січень – жовтень 2017 р. становив понад 181,8 млрд грн, що на 34,9% більше за аналогічний показник 2016 р. За жовтень 2017 р. ці надходження становили 21,8 млрд грн, це на 55,1% перевищує показник попереднього року.

Традиційно найбільшим джерелом доходів місцевих бюджетів був податок на доходи фізичних осіб. Його надходження за жовтень склали 9,7 млрд грн. Місцеві податки і збори надійшли у сумі 6,1 млрд грн. У регіональному розрізі найбільший приріст доходів був зафіксований у Рівненській області, де він склав 79,1% щодо відповідного показника 2016 р. Найменший приріст доходів мав місце у Запорізькій області (29,0%).

Обсяг видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у січні – жовтні 2017 р. становив майже 365,2 млрд грн, що на 47,0% більше за відповідний показник 2016 р. У жовтні 2017 р. видатки зросли на 43,5% щодо показника жовтня минулого року та становили понад 38,5 млрд грн. Найбільше видатків місцевих бюджетів спрямовувалося на освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення, охорону здоров'я. Їх обсяги становили відповідно 11,3 млрд грн (або 29,4% усіх видатків місцевих

Доходи зведеного, державного та місцевих бюджетів у 2012–2016 рр.

Показник	Рік					2016 р. проти 2015 р.	
	2012	2013	2014	2015	2016	Абсолютний приріст, млрд грн	Темп приросту, %
Зведений бюджет, млрд грн, у т. ч.:	445,5	442,8	455,9	652,0	782,7	130,7	20,0
– загальний фонд	369,7	375,0	388,9	602,7	718,3	115,6	19,2
– спеціальний фонд	75,8	67,8	67,0	49,3	64,4	15,1	30,6
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн, у т. ч.:	344,7	337,6	354,8	531,5	612,1	80,6	15,2
– загальний фонд	288,5	290,1	308,7	501,1	571,6	70,5	14,1
– спеціальний фонд	56,2	47,5	46,1	30,4	40,5	10,1	33,2
– частка в доходах зведеного бюджету, %	77,4	76,2	77,8	81,5	78,2		
Місцеві бюджети (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн, у т. ч.:	100,8	105,2	101,1	120,5	170,6	50,1	41,6
– загальний фонд	81,2	84,9	80,2	101,6	146,6	45,0	44,3
– спеціальний фонд	19,6	20,3	20,9	18,9	24,0	5,1	27,0
– частка в доходах зведеного бюджету, %	22,6	23,8	22,2	18,5	21,8		

Джерело: складено за [5, с. 31].

бюджетів), 8,6 млрд грн (або 22,4%) та 7,0 млрд грн (18,2%). У регіональному розрізі найбільший темп приросту спостерігався у м. Київ, де обсяг видатків на 82,8% перевищив відповідний показник 2016 р. Найменше зростання видатків (9,3%) відбулось у Сумській області [20, с. 4–6].

Варто сказати, що значною проблемою функціонування місцевих бюджетів є недотримання принципу податкової еквівалентності. Так, основною статтею надходжень до місцевих бюджетів, як було показано вище, є податок на доходи фізичних осіб (надходження цього податку повністю зараховуються до місцевих бюджетів). Проте місцеві органи влади позбавлені можливості приймати рішення щодо податкового регулювання (встановлення ставки податку, встановлення нормативів розмежування надходжень між місцевими бюджетами різного рівня, надання відстрочок і розстрочок тощо). Надходження податку на доходи фізичних осіб зараховуються до місцевого бюджету за місцем роботи платника податку (як правило, це міста), хоча найважливіші неринкові послуги (дошкільна та шкільна освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення) платники отримують за місцем проживання [2, с. 96].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене, варто виділити основні шляхи підвищення ефективності виконання місце-

вих бюджетів. На нашу думку, це підвищення варто розглядати за такими основними критеріями, як удосконалення процесу формування доходів місцевих бюджетів та напрями покращення здійснення видатків місцевих бюджетів.

До першого критерію варто віднести такі напрями:

- 1) орієнтація на соціально-економічний розвиток держави, на підвищення рівня добробуту населення;
- 2) забезпечення єдиного механізму взаємодії державного та регіонального секторів на основі фінансового-економічних відносин;
- 3) інноваційно-інвестиційний розвиток територій, підтримка інституційної структури;
- 4) складання та застосування детального плану розподілу фінансових ресурсів з виділенням першочергових потреб певного регіону, об'єднаної територіальної громади;
- 5) забезпечення врегулювання міжбюджетних відносин на різних рівнях;
- 6) супровід реформи децентралізації влади, моніторинг існуючих проблем з метою подальшого заохочення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази;
- 7) перегляд і визначення теоретичних засад і вдосконалення методологічних основ бюджетного прогнозування та планування з метою сприяння

збалансованості бюджетної системи та посилення її впливу на соціально-економічний розвиток певних територій та держави в цілому.

До *другого критерію*, на нашу думку, належать:

- 1) конкретизація та вдосконалення порядку розрахунку планових видатків місцевих бюджетів з урахуванням результатів, досягнутих у процесі фінансування бюджетних програм;
- 2) залучення громадськості та підвищення рівня відкритості планування та виконання місцевих бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;
- 3) запровадження системи щорічної рейтингової оцінки результатів роботи органів місцевого самоврядування з управління бюджетними коштами;
- 4) впровадження моніторингу оцінки використання коштів на фінансування бюджетних програм і вдосконалення процедури здійснення внутрішнього фінансового контролю в бюджетних установах, зокрема видаткової частини місцевих бюджетів;
- 5) активізація економії бюджетних коштів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>
2. **Алексєєв І. В., Лопушняк Г. С., Ливдар М. В.** Бюджетний механізм і соціально-економічний розвиток регіонів : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2014. 248 с.
3. **Бабінова О. О.** Критерії оцінки ефективності діяльності органів місцевого самоврядування: світовий досвід та Україна. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 2. С. 73–78.
4. **Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А.** Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / пер. з англ. А. Іщенко. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 175 с.
5. Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за 2016 рік. URL: http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iv_2016_monitoring_ukr_0.pdf
6. **Вагнер А.** Теорія фінансов. Л. : Петроком, 1993. 231 с.
7. Державна політика, законодавчі напрацювання, проміжні результати першого етапу децентралізації влади в Україні. URL: <http://decentralization.gov.ua/about>
8. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
9. **Запатріна І. В.** Удосконалення процесів контролю за ефективним використанням бюджетних коштів в Україні. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2007. № 12. С. 20–29.
10. Кабінет Міністрів України схвалив Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/kabinet-ministriv-ukrayiny-shvalyvosnovni-napryamy-byudzhetnoyi-polityky-na-2018-2020-roky>
11. **Кейнс Дж. М.** Общая теория занятости, процента и денег / пер. с англ. М. : Гелиос, 2012. 352 с.
12. **Латинін М.** Фінансово-економічне забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування в Україні. *Публічне управління: теорія та практика*. 2010. № 1. С. 29–35.

13. **Лютій І., Савич Л.** Суперечності планування видаткової частини державного бюджету України. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. № 19. С. 81–87.

14. **Мигович Т. М.** Оцінка ефективності виконання бюджетних програм. *Економічний аналіз*. 2011. № 8.1. С. 282–285.

15. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 12 лютого 2018 року. URL: <https://www.slideshare.net/Decentralizationgovua/12-2018>

16. **Позняковська Н. М.** Облік доходів і видатків місцевих бюджетів України : монографія. Рівне : УДУВГП, 2002. 230 с.

17. **Радіонов Ю. Д.** Оцінка ефективності державних видатків. *Економіка України*. 2013. № 12. С. 76–87.

18. **Самуельсон П. Е., Нордхаус В. Д.** Економіка / пер. с англ. 18-е изд. М. : ИД «Вильямс», 2010. 1360 с.

19. **Сукрушева Г. О.** Показники ефективності бюджетних видатків. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Серія «Економічні науки»*. 2011. № 2. С. 90–94.

20. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної системи України станом на 01.11.2017 р. URL: http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/2017_10_budget_new_ukr.pdf

REFERENCES

- Aliexsieiev, I. V., Lopushniak, H. S., and Lyvdar, M. V. *Biudzhetnyi mekhanizm i sotsialno-ekonomichni rozvytok rehioniv* [Budget mechanism and socio-economic development of regions]. Lviv: Liha-Pres, 2014.
- "Biudzhetnyi monitorynh. Analiz vykonannya biudzhetu za 2016 rik" [Budget monitoring. Analysis of budget execution for 2016]. http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iv_2016_monitoring_ukr_0.pdf
- Babinova, O. O. "Kryterii otsinky efektyvnosti diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannya: svitovyi dosvid ta Ukraina" [Criteria for assessing the effectiveness of local government activities: world experience and Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, no. 2 (2007): 73-78.
- Biukenen, Dzh. M., and Mashreiv, R. A. *Suspilni finansy i suspilnyi vybir: dva protylezhnykh bachennia derzhavy* [Public finances and social choice: two opposing views of the state]. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2004.
- "Derzhavna polityka, zakonodavchi napratsiuvannya, promizhni rezultaty pershoho etapu detsentralizatsii vlady v Ukraini" [State policy, legislative work, interim results of the first stage of decentralization of power in Ukraine]. <http://decentralization.gov.ua/about>
- "Kabinet Ministriv Ukrainy skhvalyv Osnovni napriamy biudzhetnoi polityky na 2018-2020 roky" [The Cabinet of Ministers of Ukraine approved the Main Directions of Budget Policy for 2018-2020]. <https://www.auc.org.ua/novyna/kabinet-ministriv-ukrayiny-shvalyvosnovni-napryamy-byudzhetnoyi-polityky-na-2018-2020-roky>
- Keyns, Dzh. M. *Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg* [General theory of employment, interest and money]. Moscow: Gelios, 2012.
- [Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>
- Latynin, M. "Finansovo-ekonomichne zabezpechennia funktsionuvannya orhaniv mistsevoho samovriaduvannya v Ukraini" [Financial and economic support of functioning of lo-

cal self-government bodies in Ukraine]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, no. 1 (2010): 29-35.

Liutyi, I., and Savych, L. "Superechnosti planuvannia vydatkovoї chastyny derzhavnoho biudzhetu Ukrainy" [Contradictions in the planning of the expenditure part of the state budget of Ukraine]. *Formuvannia rynkovoї ekonomiky v Ukraini*, no. 19 (2009): 81-87.

"Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia stanom na 12 liutoho 2018 roku" [Monitoring the process of decentralization of power and reformation of local self-government as of February 12, 2018]. <https://www.slideshare.net/Decentralizationgovua/12-2018>

Myhovich, T. M. "Otsinka efektyvnosti vykonannia biudzhetykh prohram" [Evaluating the effectiveness of budget programs]. *Ekonomichni analiz*, no. 8.1 (2011): 282-285.

Pozniakovska, N. M. *Oblik dokhodiv i vydatkiv mistsevykh biudzhetyv Ukrainy* [Accounting of incomes and expenditures of local budgets of Ukraine]. Rivne: UDUVHP, 2002.

Radionov, Yu. D. "Otsinka efektyvnosti derzhavnykh vydatkiv" [Evaluation of the efficiency of public expenditures]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 12 (2013): 76-87.

"Shchomisiachnyi monitorynh osnovnykh indyikatoriv biudzhetnoi systemy Ukrainy stanom na 01.11.2017 r." [Monthly monitoring of the main indicators of the budgetary system of Ukraine as of November 1, 2017]. http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/2017_10_budget_new_ukr.pdf

Samuelson, P. E., and Nordkhaus, V. D. *Ekonomika* [Economy]. Moscow: Vilyams, 2010.

Sukrusheva, H. O. "Pokaznyky efektyvnosti biudzhetykh vydatkiv" [Indicators of budget expenditures effectiveness]. *Visnyk Dnipropetrovskoi derzhavnoi finansovoi akademii. Seriya: Ekonomichni nauky*, no. 2 (2011): 90-94.

Vagner, A. *Teoriya finansov* [The theory of finance]. St. Petersburg: Petrokom, 1993.

"Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia vid 15.10.1985 r." [European Charter of Local Self-Government of 10/15/1985]. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036

Zapatrina, I. V. "Udoskonalennia protsesiv kontroliu za efektyvnym vykorystanniam biudzhetykh koshtiv v Ukraini" [Improvement of control over the effective use of budget funds in Ukraine]. *Ekonomiko-matematychni modeliuvannia sotsialno-ekonomichnykh system*, no. 12 (2007): 20-29.